

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

DOI: 10.67227

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 6

2026

DUNYOVIY DAVLATDA DIN VA MA'NAVİYAT MUNOSABATINING FALSAFIY TALQININI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOYIY-FALSAFIY JIHATLARI

Ansarbay Yembergenov

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti, mustaqil izlanuvchi

Annotatsiya

Mazkur maqolada dunyoviy davlat sharoitida din va ma'naviyat munosabatining ijtimoiy-falsafiy jihatlari tahlil qilinadi. Zamonaviy globallashuv va axborotlashuv jarayonida diniy qadriyatlar, ma'naviy madaniyat hamda jamiyat barqarorligini ta'minlash masalalari dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Tadqiqotda dunyoviylik tamoyilining din va ma'naviyatga ta'siri, vijdon erkinligi, tolerantlik hamda konfessiyalararo bag'rikenglikning falsafiy mohiyati yoritilgan. Shuningdek, ma'naviy xavfsizlikni ta'minlash, yoshlar ma'naviy tarbiyasi va fuqarolik jamiyati rivojida din hamda ma'naviyatning o'rni ijtimoiy-falsafiy nuqtayi nazardan asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: dunyoviy davlat, din, ma'naviyat, tolerantlik, vijdon erkinligi, fuqarolik jamiyati, ma'naviy xavfsizlik, diniy bag'rikenglik.

СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЕ АСПЕКТЫ ФИЛОСОФСКОГО ОСМЫСЛЕНИЯ ВЗАИМООТНОШЕНИЯ РЕЛИГИИ И ДУХОВНОСТИ В СВЕТСКОМ ГОСУДАРСТВЕ

Ансатбай Ембергенов

Нукусский государственный педагогический институт имени Ажинияза, независимый
исследователь

Аннотация

В данной статье анализируются социально-философские аспекты взаимоотношения религии и духовности в условиях светского государства. В условиях современной глобализации и информатизации особую актуальность приобретают вопросы религиозных ценностей, духовной культуры и обеспечения общественной стабильности. В исследовании раскрывается влияние принципа светскости на религию и духовность, а также философская сущность свободы совести, толерантности и межконфессиональной терпимости. Кроме того, с социально-философской точки зрения обосновывается роль религии и духовности в обеспечении духовной безопасности, нравственном воспитании молодежи и развитии гражданского общества.

Ключевые слова: светское государство, религия, духовность, толерантность, свобода совести, гражданское общество, духовная безопасность, религиозная терпимость.

SOCIO-PHILOSOPHICAL ASPECTS OF PHILOSOPHICAL UNDERSTANDING OF THE RELATIONSHIP BETWEEN RELIGION AND SPIRITUALITY IN A SECULAR STATE

Ansarbay Yembergenov

Ajiniyoz Nukus State Pedagogical Institute, Independent Researcher

Abstract

This article analyzes the socio-philosophical aspects of the relationship between religion and spirituality in the context of a secular state. In the conditions of modern globalization and informatization, issues related to religious values, spiritual culture, and ensuring social stability are becoming increasingly relevant. The study highlights the influence of the principle of secularism on religion and spirituality, as well as the philosophical essence of freedom of conscience, tolerance, and interfaith harmony. In addition, the role of religion and spirituality in ensuring spiritual security, the moral education of youth, and the development of civil society is substantiated from a socio-philosophical perspective.

Keywords: secular state, religion, spirituality, tolerance, freedom of conscience, civil society, spiritual security, religious tolerance.

XXI asrda dunyo miqyosida kechayotgan globallashuv jarayonlari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi va madaniy integratsiyaning kuchayishi natijasida jamiyat hayotining barcha sohalarida chuqur transformatsiyalar yuz bermoqda. Ushbu jarayonlar insonning ma'naviy dunyosi, diniy qarashlari va axloqiy qadriyatlariga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli zamonaviy dunyoviy davlatlarda din va ma'naviyat munosabatini ijtimoiy-falsafiy jihatdan o'rganish dolzarb ilmiy

muammolardan biriga aylandi.

Dunyoviy davlat modeli bugungi kunda ko'plab demokratik jamiyatlarning asosiy siyosiy-huquqiy tamoyillaridan biri sifatida qaraladi. Bunday davlatda din davlatdan ajratilgan bo'lsa-da, u jamiyatning ma'naviy hayotida muhim o'rin tutuvchi ijtimoiy institut sifatida e'tirof etiladi. Chunki din insonning ruhiy ehtiyojlari, axloqiy qadriyatlari va ma'naviy dunyosining shakllanishida muhim omillardan biri hisoblanadi [1, b. 25].

Ayni paytda dunyoviylik tamoyili fuqarolarning diniy e'tiqodidan qat'i nazar teng huquqliligini, vijdon erkinligini hamda turli diniy va nodiniy qarashlarning tinch-totuv yashashini ta'minlashga xizmat qiladi. Shu sababli dunyoviy davlatda din va ma'naviyat munosabatini to'g'ri yo'lga qo'yish ijtimoiy barqarorlik, tolerantlik va fuqarolik birdamligini mustahkamlashning muhim sharti hisoblanadi.

Dunyoviy davlat zamonaviy siyosiy-huquqiy taraqqiyotning muhim shakllaridan biri bo'lib, u jamiyat hayotini diniy institutlardan mustaqil ravishda tashkil etishga asoslangan boshqaruv tizimini anglatadi. Bunday davlatda hokimiyat diniy qoidalarga emas, balki Konstitutsiya, qonun ustuvorligi va fuqarolik tamoyillariga tayangan holda faoliyat yuritadi. Shu bilan birga, dunyoviy davlat dinni inkor etmaydi, aksincha, fuqarolarning vijdon erkinligi va diniy e'tiqod huquqini kafolatlaydi. Shu sababli dunyoviylik jamiyatdagi diniy va nodiniy qarashlarning tinch-totuv yashashi uchun huquqiy hamda ma'naviy muhit yaratishga xizmat qiladi [1, b. 27].

Ijtimoiy-falsafiy nuqtayi nazardan qaralganda, dunyoviy davlat inson erkinligi, ijtimoiy adolat va huquqiy tenglik g'oyalarga asoslanadi. Dunyoviylik tamoyili insonni jamiyatning eng oliy qadriyati sifatida e'tirof etadi hamda uning diniy mansubligidan qat'i nazar teng huquqli fuqarolik maqomini ta'minlashni nazarda tutadi. Shu jihatdan dunyoviy davlat demokratik jamiyatning muhim siyosiy-huquqiy modeli hisoblanadi [2, b. 14].

Tarixiy jihatdan dunyoviylik g'oyasi uzoq evolyutsion taraqqiyot mahsulidir. Qadimgi davrlarda davlat va din ko'pincha yagona hokimiyat tizimi sifatida faoliyat yuritgan. Hukmdorlar o'z hokimiyatini ilohiylashtirish orqali mustahkamlashga intilganlar. O'rta asrlarda esa diniy institutlarning siyosiy hayotdagi ta'siri yanada kuchaygan. Biroq Yevropada Uyg'onish davri, Reformatsiya va Ma'rifatparvarlik jarayonlari natijasida inson tafakkurida ratsionalizm, ilmiy dunyoqarash va erkin fikrlash tamoyillari shakllana boshladi. Natijada davlat boshqaruvini diniy institutlardan ajratish zarurati yuzaga keldi [3, b. 41].

Jon Lokk, Jan-Jak Russo, Sharl Monteske kabi faylasuflar davlat va din munosabatlarini qayta ko'rib chiqib, inson erkinligi va vijdon mustaqilligini himoya qiluvchi g'oyalarni ilgari surdilar. Ayniqsa, Jon Lokkning diniy bag'rikenglik haqidagi qarashlari dunyoviy davlat konsepsiyasining shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Unga ko'ra, davlat insonning diniy e'tiqodiga aralashmasligi kerak, chunki e'tiqod insonning ichki ruhiy tanlovidir. Russo esa "ijtimoiy shartnoma" nazariyasi orqali davlat hokimiyati xalq manfaatlariga xizmat qilishi lozimligini asoslab berdi [4, b. 53].

Sharq falsafiy tafakkurida ham davlat, din va ma'naviyat munosabatlariga oid muhim qarashlar mavjud bo'lgan. Abu Nasr Forobiy jamiyat taraqqiyotini adolatli boshqaruv, ilm-ma'rifat va axloqiy barkamollik bilan bog'laydi. Ibn Sino insonning ruhiy va ma'naviy kamolotini jamiyat taraqqiyotining muhim sharti sifatida baholaydi. Alisher Navoiy esa adolat, insonparvarlik va ma'naviy poklikni davlat boshqaruvining asosiy mezonlari sifatida talqin qiladi [5, b. 66]. Ushbu qarashlar zamonaviy dunyoviylik tamoyillari bilan ma'lum darajada uyg'unlashadi.

Dunyoviy davlatning muhim belgilaridan biri — vijdon erkinligining kafolatlanishidir. Vijdon erkinligi insonning istalgan dinga e'tiqod qilishi yoki hech qanday diniy qarashga ega bo'lmaslik huquqini anglatadi. Bu tamoyil jamiyatdagi diniy xilma-xillikni himoya qilish, konfessiyalararo bag'rikenglikni rivojlantirish va ijtimoiy ziddiyatlarning oldini olishga xizmat qiladi. Ayniqsa, ko'p millatli va ko'p konfessiyali jamiyatlarda dunyoviylik ijtimoiy barqarorlikni ta'minlovchi muhim omil sifatida namoyon bo'ladi [6].

Dunyoviy davlatning yana bir muhim jihati — huquqiy tenglik tamoyilidir. Bunday davlatda barcha fuqarolar diniy qarashlari, millati yoki dunyoqarashidan qat'i nazar, qonun oldida teng hisoblanadi. Bu esa inson huquqlari va demokratik qadriyatlarning ustuvorligini ta'minlaydi. Shu nuqtayi nazardan, dunyoviylik nafaqat siyosiy tamoyil, balki ijtimoiy adolat va fuqarolik birdamligini ta'minlovchi falsafiy konsepsiya hamdir [7, b. 102].

Zamonaviy ijtimoiy-falsafiy yondashuvlarda dunyoviy davlatning ma'naviy hayotdagi o'rni ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ayrim hollarda dunyoviylik noto'g'ri talqin qilinib, uni ma'naviyatsizlik yoki dinsizlik bilan tenglashtirish holatlari uchraydi. Aslida esa dunyoviy davlat ma'naviy qadriyatlarni inkor

etmaydi, balki ularni umuminsoniy tamoyillar asosida rivojlantirishni qo'llab-quvvatlaydi. Insonparvarlik, tolerantlik, adolat, erkinlik va fuqarolik mas'uliyati kabi qadriyatlar dunyoviy jamiyatning asosiy ma'naviy mezonlari hisoblanadi [8, b. 74].

Globallashuv va axborotlashuv sharoitida dunyoviy davlatning ijtimoiy-falsafiy mohiyati yanada murakkablashmoqda. Chunki zamonaviy jamiyatda turli diniy, mafkuraviy va madaniy ta'sirlar kesishmoqda. Bu esa, bir tomondan, plyuralizm va madaniy xilma-xillikni kuchaytirsa, ikkinchi tomondan, ayrim destruktiv mafkuraviy oqimlar va radikal qarashlarning kuchayish xavfini yuzaga keltirishi mumkin. Shu sababli dunyoviy davlat zamonaviy sharoitda nafaqat huquqiy neytrallikni, balki ma'naviy xavfsizlikni ta'minlash vazifasini ham bajaradi [9, b. 59].

Ma'naviy xavfsizlikni ta'minlashda ta'lim tizimi, oila, mahalla va fuqarolik jamiyati institutlari muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, yoshlar ongida tanqidiy tafakkur, tolerantlik va ma'naviy immunitetni shakllantirish dunyoviy jamiyatning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Chunki axborot oqimining kuchayishi sharoitida inson turli destruktiv g'oyalar va mafkuraviy manipulyatsiyalar ta'siriga tushib qolishi mumkin. Shu bois dunyoviy davlatda ilm-fan, ma'rifat va ma'naviy tarbiya jamiyat taraqqiyotining asosiy omillaridan biri sifatida qaraladi [10, b. 91].

Dunyoviy davlat fuqarolik jamiyati rivojlanishi bilan ham chambarchas bog'liqdir. Fuqarolik jamiyati insonlarning mustaqil fikrlashi, ijtimoiy faolligi va fuqarolik mas'uliyatiga asoslanadi. Ma'naviy barkamol shaxs esa demokratik jamiyatning faol subyekti sifatida ijtimoiy barqarorlik va hamjihatlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu ma'noda dunyoviy davlat nafaqat siyosiy-huquqiy model, balki inson erkinligi, ma'naviy taraqqiyot va ijtimoiy hamkorlikni ta'minlovchi ijtimoiy-falsafiy tizim sifatida ham namoyon bo'ladi [11].

Umuman olganda, dunyoviy davlatning ijtimoiy-falsafiy mohiyati inson huquqlari, vijdon erkinligi, tolerantlik, huquqiy tenglik va ma'naviy plyuralizm tamoyillariga asoslanadi. U jamiyatda turli diniy va madaniy qarashlarning tinch-totuv yashashi uchun zarur sharoit yaratadi hamda demokratik taraqqiyotning muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Zamonaviy globallashuv sharoitida dunyoviylik tamoyilining ahamiyati yanada ortib, u ijtimoiy barqarorlik, ma'naviy xavfsizlik va fuqarolik birdamligini ta'minlashning muhim vositasiga aylanmoqda [12, b. 118].

Din insoniyat tarixida eng qadimiy va muhim ijtimoiy institutlardan biri hisoblanadi. U insonning borliq, hayot mazmuni, yaxshilik va yomonlik haqidagi tasavvurlarini shakllantirishda katta rol o'ynaydi. Din nafaqat e'tiqod tizimi, balki ma'naviy-axloqiy qadriyatlar manbai sifatida ham namoyon bo'ladi.

Ijtimoiy-falsafiy jihatdan din jamiyatdagi axloqiy me'yorlarni mustahkamlash, insonlarni ezgulikka chorlash va ma'naviy birdamlikni ta'minlash vazifasini bajaradi. Ayniqsa, sharqona tafakkurda din va ma'naviyat o'zaro uzviy bog'liq tushunchalar sifatida qaraladi. Alisher Navoiy, Bahouddin Naqshband kabi mutafakkirlar insonning komilligi, halolligi va ruhiy pokligini jamiyat taraqqiyotining asosiy omillaridan biri sifatida talqin qilganlar [4].

G'arb falsafasida ham dinning jamiyatdagi o'rni keng tahlil qilingan. Masalan, E. Dyurkgeym dinni ijtimoiy birdamlikni mustahkamlovchi institut sifatida baholagan. M. Veber esa dinning iqtisodiy va madaniy taraqqiyotga ta'sirini tahlil qilib, diniy qadriyatlarning jamiyat rivojiga sezilarli ta'sir ko'rsatishini asoslagan [5].

Shu bilan birga, zamonaviy dunyoviy jamiyatda ma'naviyat faqat diniy qadriyatlar bilan chegaralanib qolmaydi. Inson huquqlari, demokratiya, tolerantlik, fuqarolik mas'uliyati va ilm-fan taraqqiyoti ham ma'naviy madaniyatning muhim tarkibiy qismlari sifatida qaraladi. Shu bois bugungi kunda din va umuminsoniy qadriyatlar o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlash masalasi alohida ahamiyat kasb etmoqda.

Zamonaviy ijtimoiy-falsafiy tafakkurda din va ma'naviyat munosabati murakkab va ko'p qirrali hodisa sifatida talqin qilinadi. Chunki globallashuv va axborotlashuv sharoitida inson turli mafkuraviy, diniy va madaniy ta'sirlar kesishgan makonda yashamoqda. Natijada ma'naviy qadriyatlar tizimida ham muayyan o'zgarishlar yuz bermoqda.

Bir tomondan, din insonning ma'naviy ehtiyojlarini qondirish, axloqiy qadriyatlarni mustahkamlash va ruhiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qilmoqda. Ikkinchi tomondan esa ayrim hollarda diniy mutaassiblik, ekstremizm va radikalizm jamiyat barqarorligiga tahdid soluvchi omilga aylanishi mumkin. Shu sababli dunyoviy davlat sharoitida diniy qadriyatlarni insonparvarlik, bag'rikenglik va umuminsoniy tamoyillar bilan uyg'un holda rivojlantirish muhim ahamiyatga ega [6, b. 73].

Bugungi kunda yoshlar ongiga turli diniy va mafkuraviy oqimlarning ta'siri kuchayib borayotganligi sababli ma'naviy immunitetni shakllantirish dolzarb vazifalardan biriga aylandi. Ma'naviy

immunitet insonning zararli g'oyalarni tanqidiy baholay olish va ularga ongli ravishda qarshi tura olish qobiliyatini anglatadi. Bunday immunitet, avvalo, ta'lim-tarbiya, oilaviy muhit va ma'naviy-ma'rifiy ishlar orqali shakllanadi.

Dunyoviy davlat zamonaviy siyosiy-huquqiy taraqqiyotning muhim shakllaridan biri bo'lib, u jamiyat hayotini diniy institutlardan mustaqil ravishda tashkil etishga asoslangan boshqaruv tizimini anglatadi. Bunday davlatda hokimiyat diniy qoidalarga emas, balki Konstitutsiya, qonun ustuvorligi va fuqarolik tamoyillariga tayangan holda faoliyat yuritadi. Shu bilan birga, dunyoviy davlat dinni inkor etmaydi, aksincha, fuqarolarning vijdon erkinligi va diniy e'tiqod huquqini kafolatlaydi. Shu sababli dunyoviylik jamiyatdagi diniy va nodiniy qarashlarning tinch-totuv yashashi uchun huquqiy hamda ma'naviy muhit yaratishga xizmat qiladi [12].

Ijtimoiy-falsafiy nuqtayi nazardan qaralganda, dunyoviy davlat inson erkinligi, ijtimoiy adolat va huquqiy tenglik g'oyalari asoslanadi. Dunyoviylik tamoyili insonni jamiyatning eng oliy qadriyati sifatida e'tirof etadi hamda uning diniy mansubligidan qat'i nazar teng huquqli fuqarolik maqomini ta'minlashni nazarda tutadi. Shu jihatdan dunyoviy davlat demokratik jamiyatning muhim siyosiy-huquqiy modeli hisoblanadi.

Tarixiy jihatdan dunyoviylik g'oyasi uzoq evolyutsion taraqqiyot mahsulidir. Qadimgi davrlarda davlat va din ko'pincha yagona hokimiyat tizimi sifatida faoliyat yuritgan. Hukmdorlar o'z hokimiyatini ilohiylashtirish orqali mustahkamlashga intilganlar. O'rta asrlarda esa diniy institutlarning siyosiy hayotdagi ta'siri yanada kuchaygan. Biroq Yevropada Uyg'onish davri, Reformatsiya va Ma'rifatparvarlik jarayonlari natijasida inson tafakkurida ratsionalizm, ilmiy dunyoqarash va erkin fikrlash tamoyillari shakllana boshladi. Natijada davlat boshqaruvini diniy institutlardan ajratish zarurati yuzaga keldi.

John Locke, Jean-Jacques Rousseau, Montesquieu kabi faylasuflar davlat va din munosabatlarini qayta ko'rib chiqib, inson erkinligi va vijdon mustaqilligini himoya qiluvchi g'oyalarni ilgari surdilar [13]. Ayniqsa, John Lockening diniy bag'rikenglik haqidagi qarashlari dunyoviy davlat konsepsiyasining shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Unga ko'ra, davlat insonning diniy e'tiqodiga aralashmasligi kerak, chunki e'tiqod insonning ichki ruhiy tanlovidir. Jean-Jacques Rousseau esa "ijtimoiy shartnoma" nazariyasi orqali davlat hokimiyati xalq manfaatlariga xizmat qilishi lozimligini asoslab berdi.

Sharq falsafiy tafakkurida ham davlat, din va ma'naviyat munosabatlariga oid muhim qarashlar mavjud bo'lgan. Abu Nasr Forobiy jamiyat taraqqiyotini adolatli boshqaruv, ilm-ma'rifat va axloqiy barkamollik bilan bog'laydi. Ibn Sino insonning ruhiy va ma'naviy kamolotini jamiyat taraqqiyotining muhim sharti sifatida baholaydi. Alisher Navoiy esa adolat, insonparvarlik va ma'naviy poklikni davlat boshqaruvining asosiy mezonlari sifatida talqin qiladi. Ushbu qarashlar zamonaviy dunyoviylik tamoyillari bilan ma'lum darajada uyg'unlashadi.

Dunyoviy davlatning muhim belgilaridan biri — vijdon erkinligining kafolatlanishidir. Vijdon erkinligi insonning istalgan dinga e'tiqod qilishi yoki hech qanday diniy qarashga ega bo'lmaslik huquqini anglatadi. Bu tamoyil jamiyatdagi diniy xilma-xillikni himoya qilish, konfessiyalararo bag'rikenglikni rivojlantirish va ijtimoiy ziddiyatlarning oldini olishga xizmat qiladi. Ayniqsa, ko'p millatli va ko'p konfessiyali jamiyatlarda dunyoviylik ijtimoiy barqarorlikni ta'minlovchi muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

Dunyoviy davlatning yana bir muhim jihati — huquqiy tenglik tamoyilidir. Bunday davlatda barcha fuqarolar diniy qarashlari, millati yoki dunyoqarashidan qat'i nazar, qonun oldida teng hisoblanadi. Bu esa inson huquqlari va demokratik qadriyatlarining ustuvorligini ta'minlaydi [14]. Shu nuqtayi nazardan, dunyoviylik nafaqat siyosiy tamoyil, balki ijtimoiy adolat va fuqarolik birdamligini ta'minlovchi falsafiy konsepsiya hamdir.

Zamonaviy ijtimoiy-falsafiy yondashuvlarda dunyoviy davlatning ma'naviy hayotdagi o'rni ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ayrim hollarda dunyoviylik noto'g'ri talqin qilinib, uni ma'naviyatsizlik yoki dinsizlik bilan tenglashtirish holatlari uchraydi. Aslida esa dunyoviy davlat ma'naviy qadriyatlarni inkor etmaydi, balki ularni umuminsoniy tamoyillar asosida rivojlantirishni qo'llab-quvvatlaydi. Insonparvarlik, tolerantlik, adolat, erkinlik va fuqarolik mas'uliyati kabi qadriyatlar dunyoviy jamiyatning asosiy ma'naviy mezonlari hisoblanadi.

Globallashuv va axborotlashuv sharoitida dunyoviy davlatning ijtimoiy-falsafiy mohiyati yanada murakkablashmoqda. Chunki zamonaviy jamiyatda turli diniy, mafkuraviy va madaniy ta'sirlar kesishmoqda. Bu esa, bir tomondan, plyuralizm va madaniy xilma-xillikni kuchaytirsa, ikkinchi tomondan, ekstremizm, radikalizm va ma'naviy tahdidlarning paydo bo'lishiga ham sabab bo'lishi mumkin. Shu sababli dunyoviy davlat zamonaviy sharoitda nafaqat huquqiy neytrallikni, balki ma'naviy xavfsizlikni

ta'minlash vazifasini ham bajaradi. Ma'naviy xavfsizlikni ta'minlashda ta'lim tizimi, oila, mahalla va fuqarolik jamiyati institutlari muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, yoshlar ongida tanqidiy tafakkur, tolerantlik va ma'naviy immunitetni shakllantirish dunyoviy jamiyatning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Chunki axborot oqimining kuchayishi sharoitida inson turli destruktiv g'oyalar va mafkuraviy manipulyatsiyalar ta'siriga tushib qolishi mumkin. Shu bois dunyoviy davlatda ilm-fan, ma'rifat va ma'naviy tarbiya jamiyat taraqqiyotining asosiy omillaridan biri sifatida qoraladi.

Dunyoviy davlat fuqarolik jamiyati rivojlanishi bilan ham chambarchas bog'liqdir. Fuqarolik jamiyati insonlarning mustaqil fikrlashi, ijtimoiy faolligi va fuqarolik mas'uliyatiga asoslanadi. Ma'naviy barkamol shaxs esa demokratik jamiyatning faol subyekti sifatida ijtimoiy barqarorlik va hamjihatlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu ma'noda dunyoviy davlat nafaqat siyosiy-huquqiy model, balki inson erkinligi, ma'naviy taraqqiyot va ijtimoiy hamkorlikni ta'minlovchi ijtimoiy-falsafiy tizim sifatida ham namoyon bo'ladi. Umuman olganda, dunyoviy davlatning ijtimoiy-falsafiy mohiyati inson huquqlari, vijdon erkinligi, tolerantlik, huquqiy tenglik va ma'naviy plyuralizm tamoyillariga asoslanadi. U jamiyatda turli diniy va madaniy qarashlarning tinch-totuv yashashi uchun zarur sharoit yaratadi hamda demokratik taraqqiyotning muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Zamonaviy globallashuv sharoitida dunyoviylik tamoyilining ahamiyati yanada ortib, u ijtimoiy barqarorlik, ma'naviy xavfsizlik va fuqarolik birdamligini ta'minlashning muhim vositasiga aylanmoqda.

Globallashuv jarayonlari insoniyat taraqqiyotiga katta imkoniyatlar yaratishi bilan birga, ma'naviy sohada turli tahdidlarni ham yuzaga keltirmoqda. Ayniqsa, ommaviy madaniyat, virtual kommunikatsiyalar va axborot oqimining keskin ortishi natijasida yoshlar ma'naviy dunyosiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omillar kuchaymoqda [8]. Ma'naviy xavfsizlik jamiyatning o'z ma'naviy qadriyatlarini, tarixiy xotirasi va madaniy identitetini saqlab qolish qobiliyatini anglatadi. Shu nuqtayi nazardan qaranganda, milliy qadriyatlarni asrab-avaylash, yosh avlodni vatanparvarlik va insonparvarlik ruhida tarbiyalash muhim ahamiyat kasb etadi. Internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqalayotgan yolg'on axborotlar, dindan g'arazli maqsadlarda foydalanishga qaratilgan axborot ta'sirlari va destruktiv g'oyalar yoshlar ongiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli media savodxonlikni rivojlantirish, tanqidiy tafakkurni shakllantirish va ma'naviy-ma'rifiy ishlarni kuchaytirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi [15]. Dunyoviy davlatda din va ma'naviyat munosabati murakkab ijtimoiy-falsafiy hodisa bo'lib, u jamiyatdagi ijtimoiy barqarorlik, tolerantlik va fuqarolik birdamligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Dunyoviylik dinni inkor etmaydi, aksincha, barcha diniy qarashlarga nisbatan neytral va adolatli munosabatni ta'minlashga xizmat qiladi. Din insonning ma'naviy kamoloti, axloqiy tarbiyasi va ruhiy dunyosini boyitishda muhim omil hisoblanadi. Shu bilan birga, zamonaviy ma'naviyat umuminsoniy qadriyatlar, demokratik tamoyillar va fuqarolik mas'uliyati bilan uyg'un holda rivojlanishi zarur. Globallashuv va axborotlashuv sharoitida ma'naviy xavfsizlikni ta'minlash, yoshlarning ma'naviy immunitetini shakllantirish, diniy bag'rikenglik va tolerantlikni rivojlantirish zamonaviy jamiyat taraqqiyotining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Forobiy A. N. Fozil odamlar shahri. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2016.
2. Ibn Sino A. Donishnoma. Toshkent: Fan, 1981.
3. Navoiy A. Mahbub ul-qulub. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2011.
4. Durkheim E. The Elementary Forms of Religious Life. New York: Free Press, 1995.
5. Weber M. The Sociology of Religion. Boston: Beacon Press, 1993.
6. Berger P. L. The Sacred Canopy: Elements of a Sociological Theory of Religion. New York: Anchor Books, 1990.
7. Luckmann T. The Invisible Religion. New York: Macmillan, 1967.
8. Habermas J. Between Naturalism and Religion. Cambridge: Polity Press, 2008.
9. Taylor C. A Secular Age. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2007.
10. Casanova J. Public Religions in the Modern World. Chicago: University of Chicago Press, 1994.
11. Rawls J. Political Liberalism. New York: Columbia University Press, 2005.
12. Huntington S. P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. New York: Simon & Schuster, 1996.
13. Küng H. Global Responsibility: In Search of a New World Ethic. New York: Crossroad Publishing, 1991.
14. Bauman Z. Liquid Modernity. Cambridge: Polity Press, 2000.
15. Giddens A. Modernity and Self-Identity. Stanford: Stanford University Press, 1991.